

ΑΡΘΡΟ ΣΥΝΤΑΞΗΣ EDITORIAL

Η βιοϊατρική έρευνα στην Ελλάδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης (1979–2018) Προκλήσεις και προοπτικές

Μετά την είσοδο της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) στις 28 Μαΐου του 1979, άρχισαν να διαμορφώνονται για πρώτη φορά οι συνθήκες στη χώρα μας για έναν στρατηγικό σχεδιασμό που θα οδηγούσε στην αναβάθμιση της βιοϊατρικής έρευνας σε επίπεδα συγκρίσιμα με εκείνα άλλων χωρών της δυτικής Ευρώπης. Εκτός από τα ευρωπαϊκά και τα εθνικά κονδύλια που διατέθηκαν για να εξυπηρετηθεί αυτός ο στόχος, η παρουσία εμβληματικών μορφών με διεθνή απήχηση, όπως οι Φ. Καφάτος, Γ. Σταματογιαννόπουλος και Δ. Τριχόπουλος, ήταν καθοριστική. Παρά τους αρχικούς ενδοιασμούς και τον «ισχυρό εθισμό» της μετριοκρατίας, της εσωστρέφειας και του λαϊκισμού που υιοθετήθηκε από ένα σημαντικό τμήμα της κοινωνίας στη μεταπολίτευση, η χώρα κατόρθωσε να υπερβεί διαχρονικές «κοντόθωρες» αντιλήψεις και στερεότυπα και άρχισε να αναδεικνύεται ως μια «εν δυνάμει» υπολογίσιμη δύναμη στο ευρωπαϊκό «επιστημονικό γίγνεσθαι». Η χώρα ξεπέρασε στο διάστημα αυτό ευτελείς δικαιολογίες του τύπου «η έρευνα είναι πολυτέλεια για μικρές χώρες», ή ότι «η μόνη επιλογή είναι η “εφαρμοσμένη” έρευνα». Η πράξη έδειξε ότι η πολυπόθητη «εφαρμογή της έρευνας» χωρίς τα θεμέλια της βασικής έρευνας ήταν μια «φρούδα» υπόσχεση και έτσι άρχισε να αποκτά σημαντικές υποδομές και στη βασική έρευνα.

Η διεθνής εμπειρία έχει δείξει ότι απαραίτητες προϋποθέσεις για τη βιοϊατρική έρευνα είναι κατ' αρχάς οι καλά εκπαιδευμένοι βασικοί και κλινικοί ερευνητές που επικοινωνούν μεταξύ τους και δεν διστάζουν να υπερβούν τα όρια των επιστημών τους για να συνεργαστούν με ερευνητές σε άλλα επιστημονικά πεδία, όχι σπάνια, πολύ μακριά από το δικό τους (π.χ. Ιατρική ή Βιολογία με επιστήμες υλικών ή Φυσική/Χημεία). Ο Φώτης Καφάτος –μια διεθνώς αναγνωρισμένη μορφή της βιοϊατρικής έρευνας– τόνιζε πάντα την αξία του

«καλού σχολείου, του καλού δασκάλου, του απαιτητικού και διακεκριμένου “μέντορα” και της ικανότητας να ξεφύγει κάποιος από τα στενά πεδία της επιστήμης του. Οι επιτυχημένοι βασικοί ερευνητές έχουν γνήσια «περιέργεια» και «σεβασμό» για τα νοσήματα και από την άλλη, οι σοβαροί κλινικοί ερευνητές για τη βασική έρευνα. Η επικοινωνία αυτών των δύο «κόσμων» δεν είναι πάντα εύκολη και δυσχεραίνεται ακόμη περισσότερο από την έλλειψη μιας «κοινής γλώσσας» και ενός «κοινού κώδικα» επικοινωνίας.

Κοινό χαρακτηριστικό όλων των επιτυχημένων ερευνητών δεν είναι τόσο το χάρισμα, όσο η επιμονή και η διάθεση να ακολουθήσουν μακρά και απαιτητικά ωράρια εργασίας, όπως δεν παρέλειπε να τονίζει στις συνεντεύξεις του ο Δημήτρης Τριχόπουλος. Οι επαρκείς υποδομές βασικής και κλινικής έρευνας (εξοπλισμός, χώροι, τεχνογνωσία), η καλλιέργεια ενός περιβάλλοντος («κουλτούρας») έρευνας και αξιοκρατίας/διάκρισης τόσο στην ερευνητική κοινότητα όσο και στον ευρύτερο κοινωνικό περίγυρο (όπου η διάκριση δεν στοχοποιείται και η επιδίωξη κέρδους δεν ενοχοποιείται) και, τέλος, η επάρκεια και η σταθερή χρηματοδότηση με κριτήρια αξιοκρατίας και διαφάνειας, παρέχουν τη δυνατότητα στους ερευνητές να είναι περισσότερο τολμηροί και παραγωγικοί.

Δυστυχώς, η οικονομική κρίση της τελευταίας δεκαετίας έχει μειώσει σημαντικά τον επαναπατρισμό του ελληνικού επιστημονικού δυναμικού από το εξωτερικό, που αποτελεί βασική προϋπόθεση για την αύξηση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής βιοϊατρικής έρευνας. Η οικονομική κρίση είχε επίσης σημαντικές επιπτώσεις στις υποδομές και στη χρηματοδότηση της βιοϊατρικής έρευνας, η οποία πλέον στηρίζεται κυρίως σε ευρωπαϊκά προγράμματα. Την τελευταία διετία μια σειρά στοχευμένων δράσεων προσπαθούν να αναστρέψουν το εν λόγω αρνητικό κλίμα. Όμως, όπως και σε προηγούμενες προσπάθειες στο παρελθόν, ο σχεδιασμός και η υλοποίηση των εν λόγω εμβληματικών δράσεων έχει «τραυματιστεί» από εντυπώσεις για έλλειψη αξιοκρατίας, διαφάνειας και μονομέρειας.

Η έρευνα είναι στενά συνδεδεμένη με την αριστεία και τη διάκριση – κεντρικές έννοιες του δυτικού πολιτισμού και βασικών συστατικών του πολιτεύματος της δημοκρατίας (Τ. Θεοδωρόπουλος, Στρογγύλη Τράπεζα «Η αριστεία και ο

Δημήτρης Τριχόπουλος», 44ο Πανελλήνιο Ιατρικό Συνέδριο, Αθήνα, 2018). Η θωράκιση της αξιοκρατίας και της διαφάνειας στον στρατηγικό σχεδιασμό και στην υλοποίηση της πολιτικής έρευνας με ανεξάρτητους θεσμούς –αντίστοιχους των άλλων ευρωπαϊκών χωρών– είναι το πρώτο βήμα. Για την εξασφάλιση της αυτονομίας της έρευνας έχει συζητηθεί η δημιουργία μιας ανεξάρτητης αρχής, ενός Εθνικού Οργανισμού Έρευνας κατά το πρότυπο των National Science Foundation (NSF) άλλων χωρών, με σταθερό προϋπολογισμό που προέρχεται από πολλαπλά υπουργεία (ανάπτυξης, παιδείας, υγείας), με διοίκηση η οποία θα διορίζεται από τη Βουλή με αυξημένη πλειοψηφία και με πενταετή θητεία που θα υπερβαίνει τον εκλογικό κύκλο. Ο Εθνικός Οργανισμός Έρευνας θα έχει την ευθύνη για χρηματοδότηση ερευνητικών προγραμμάτων και την αξιολόγηση της έρευνας στα ερευνητικά και στα πανεπιστημιακά ιδρύματα της χώρας. Η ενίσχυση του προσωπικού των Ανωτάτων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων (ΑΕΙ) με θέσεις *διακεκριμένων καθηγητών* που θα προκηρύσσονται μέσω του Εθνικού Οργανισμού Έρευνας με διδακτικά καθήκοντα στα ΑΕΙ και ερευνητικό έργο στα ΑΕΙ ή στα ερευνητικά ιδρύματα, θα μπορούσε να ανανεώσει το ερευνητικό υλικό της χώρας με διαπρεπείς, διεθνώς γνωστούς, Έλληνες του εξωτερικού.

Αντίθετα με την ευρέως διαδεδομένη «άποψη» ότι η κλινική έρευνα δεν χρειάζεται ειδικούς πόρους, αυτή δεν μπορεί να γίνει χωρίς πόρους και υποδομές στηριζόμενη –όπως στο παρελθόν– μόνο στους ειδικευμένους ή σε ιατρούς που δεν έχουν πλέον χρόνο για έρευνα λόγω της δραματικής αύξησης του αριθμού των ασθενών στα δημόσια νοσοκομεία. Η ενίσχυση των υποδομών βασικής και κλινικής έρευνας (core facilities) στις Σχολές Επιστημών Υγείας και των νοσοκομείων που φιλοξενούν πανεπιστημιακές κλινικές ή μεγάλων τριτοβάθμιων νοσοκομείων με δυνατότητα έρευνας, θα ενισχύσει τις δυνατότητες για βιοϊατρική έρευνα, αφού οι ασθενείς και οι ερευνητές ιατροί/επαγγελματίες υγείας βρίσκονται στις συγκεκριμένες υποδομές.

Συμπερασματικά, η έρευνα γενικότερα, και ειδικότερα η βιοϊατρική έρευνα, αποτελεί βασικό συστατικό της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης και του πολιτισμού, καθώς

και βασικό μοχλό οικονομικής ανάπτυξης της χώρας. Παρά τις πολλαπλές αντιξοότητες, σε πολλά γνωστικά αντικείμενα στην Ελλάδα διεξάγεται έρευνα υψηλού επιπέδου, γεγονός που υποδηλώνει ότι υπάρχουν οι προϋποθέσεις σε ανθρώπινο δυναμικό για την περαιτέρω ενίσχυσή της. Αποτελεί εθνική ανάγκη (και εθνικό στόχο) η οργάνωση και η ενίσχυση της έρευνας με αξιοκρατικό και περισσότερο αποδοτικό τρόπο, θωρακίζοντάς την θεσμικά από μικροπολιτικά συμφέροντα και προσωπικούς στενόμυαλους ανταγωνισμούς για να αυξηθεί η ανταποδοτικότητά της για την ελληνική κοινωνία, η οποία σε αυτή τη δύσκολη συγκυρία της διαθέτει πολύτιμους πόρους. Οι μηχανισμοί και η μεθοδολογία του ανεξάρτητου Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Έρευνας (European Research Council), το οποίο συνέλαβε και υλοποίησε ο Φώτης Καφάτος, με το κεντρικό σύνθημα «αυτόνομη χρηματοδότηση για τους ερευνητές από τους ερευνητές» είναι ένας εξαιρετικός οδηγός, εφόσον υλοποιηθεί σωστά.

Ερευνητές όπως παλαιότερα ο Γεώργιος Παπανικολάου και ο Γεώργιος Κοτζιάς μαζί με τους εκλιπόντες, τα τελευταία έτη, Φώτη Καφάτο, Γεώργιο Σταματογιαννόπουλο και Δημήτριο Τριχόπουλο, μάς δείχνουν τον δρόμο με τη σοφία, τον οραματισμό, τον ρεαλισμό, τη διάκριση και τη σταθερή τους προσήλωση στην αξιοκρατία και στην αριστεία.

**Δ.Τ. Μπούμπας,^{1,2,3} Π. Βεργίνης,² Α. Μπανός,²
Δ. Βασιλόπουλος,¹ Γ. Μπερτσιάς,⁴ Π. Σιδηρόπουλος⁴**

¹Ιατρική Σχολή, Εθνικό και Καποδιστριακό

Πανεπιστήμιο Αθηνών, Αθήνα,

²Ίδρυμα Ιατροβιολογικών Ερευνών

της Ακαδημίας Αθηνών, Αθήνα,

³Ιατρική Σχολή, Πανεπιστήμιο Κύπρου,

Λευκωσία, Κύπρος,

⁴Ιατρική Σχολή, Πανεπιστήμιο Κρήτης,

Ηράκλειο, Κρήτη

Corresponding author:

D.T. Boumpas, Medical School, National and Kapodistrian University of Athens, "Attikon" University Hospital, 1 Rimini street, 124 62 Athens, Greece

e-mail: boumpasd@med.uoa.gr